

ĖRIUKO SKERDIMO MENAS

Arūnas Uogintas

Šiaulių universitetas

Tapybos katedra

Aušros al. 50, Šiauliai

El. p. uogintas@gmail.com

„Visuomenė, kuri remiasi šiuolaikine industrija, nėra atsitiktinai ar dirbtinai regimiška, ji – iš esmės *spektakliška*. Spektaklyje, tame viešpataujančios ekonomikos reginyje, tikslas nieko nereiškia, o plėtra reiškia viską. Spektaklis nieko kito tik savęs paties nepasiekia.“

G. Debord, *Spektaklio visuomenė*.

„Menininkas pasikėsino į ėriuko galvą“, „Žiaurumo menininkas užsirišo akis“, „Žiaurus meno neatlaikė žiūrovai“, „Menas, kuris priverčia alpti“, „Dailės galerijoje rasta nupjauta žmogaus galva“ – tai grėsmingi straipsnių pavadinimai apie meno kūrinis ar menines akcijas Lietuvoje. Įdomu, kad pačios akcijos ar keisti nutikimai aprašomose parodose nebuvo nei grėsmingi, nei žiaurūs – dažniausia tai vyko stebint saujelei žiūrovų. Tai tik keista vieno ar kito dailininko iniciatyva, kad būtų galima paerzinti ar privilioti žurnalistus...

Alvydo Januševičiaus straipsnyje „Žiaurumo menininkas užsirišo akis“ rašoma (*Šiaulų kraštas*, 2005-11-28): „Žiaurumo teatro atstovu vadinamam Londono menininkui B. De La Roche nebuvo leista surengti renginio, kuriame turėjo būti gausu nuogumo ir kraują imituojančių raudonų dažų...“ Teko dalyvauti toje Šiaulių Dailės galerijoje surengtoje menininko paskaitoje, kuri buvo ir „reklaminė“ kampanija performansui surengti. Dailininkas nerišliai aiškino austrų menininko, taip vadinamo žiaurus meno atstovo H. Nitcho videodarbus ir teigė ruošęs analogišką akciją. Tai turėjo vykti lapkričio pabaigoje toje pačioje dailės galerijoje. Stebino ne tai, kad autorių pareikalavo 24 nuogų žmonių savanorių (lauke jau tvyrojo minusinė temperatūra), kurie akcijos metu būtų taškomi netikru krauju, bet paties tokio „įmantraus“ renginio sumanytojo apatija ir nerangumas. Susidarė išpūdis, kad autoriui rūpi ne performanso vykdymas, o bet koks jo fiksavimas spaudoje. Po kurio laiko autorius pareiškia pretenzijas galerijai, kad ši nesudarė sąlygų performanso atlikimui, nors akivaizdu, kad akcijoje niekas ir taip nesutiko dalyvauti. Menotyrininkas V. Kinčinitis, festivalio kuratorius, interviu teigė: „Per daug tiesmuka – kraujas, nuogumas. <...> Jis (B. De La Roche – A. U.) daug kartų

dalyvavęs žiauriuose meniniuose projektuose, tačiau pats jų dar neorganizavo. <...> Mes jam patys padėjome suorganizuoti protesto akciją, po kurios Londono menininkas patraukė tiesiai į kitus festivalio renginius“ (*Šiaulių kraštas*, 2005-11-28). Keista, tačiau galima teigti, kad straipsniai spaudoje, interviu televizijoje, nors ir apie nepavykusį renginį – puiki žurnalistinė reklama – dokumentacija finansavimui gauti kitam „neįvyksiančiam“ renginiui? Tačiau tokiais triukais nuviliami žiūrovai, kurių ir taip nebūna daug...

Galima suprasti garsaus „nuogalių“ fotografo Spencerio Tunicko masinių reginių sėkmę. Savo energija jis užkrečia šimtus žmonių ir geba įvykdyti sumanymą iki galo. Tokios akcijos dalyvis didžiuojasi savimi, „Adomo“ kostiumu užfiksuotu tūkstantinėje nuogalių minioje kur nors Niujorko gatvėje ar Barselonoje ir po to eksponuojama nuotrauka prestižinėje galerijoje...

Kitas pavyzdys – nepavykęs E. Janso ėriuko plovimas šių metų performansų festivalyje „Dimensija 1“ Vilniaus Šiuolaikinio meno centre (ŠMC). Keista, tačiau po akcijos sustabdymo šis autorius prisiminė, kad Austrijoje dar 1960-aisiais jau minėtas H. Nitch gavo leidimą savo šalyje skersti gyvūnus performansų metu... Išvada – šiuo reikalu pačiam Jansui ir reikėjo pasirūpinti. Tačiau, matyt, jam tai nebuvo svarbu, o „skandalinguose“ šios akcijos laikraščių straipsniuose rašoma, kad autoriui iš tiesų rūpi tik viena tema: kažkokie valstybės tarnautojai atseit „sutrūkdė menininkui nupjauti ėriukui galvą“ (*Vakaro žinios*, 2006-09-25). Tikslas pasiektas – apie tai, kas neįvyko, rašo visi laikraščiai...

Vargšai tie ėriukai – gyvi ar paskersti – meninių akcijų pasyvūs veikėjai. „Kankino nugaišusį gyvulį“ – tai dar viena straipsnio antraštė apie įvykusį nedidelį incidentą Šiaulių universiteto galerijoje 2006 m. vasarį. Buvo rodomas Norwich (Didžioji Britanija) dizaino mokyklos auklėtinių Kjetil Hallgren ir Bjorn Skvatsen kelių minučių videodarbas „Gyvenimo ir mirties prigimtis“, kuriame atgijo pusiau luptas ėriukas. Personažas lyg animacijoje šiek tiek „judėjo“, tačiau, kai vaizdo kamera pasisuko ir rodė vaizdą iš kito šono – pasirodė, kad tai jau papjautas gyvūnas, jam nudirta oda ir pan. Viena jautri studentė nuo šio vaizdo nualpo. Pasirodė vėl „skandalingi“ atsiliepimai spaudoje ir t. t. Tačiau įdomiausia, kad laikraščiuose buvo aptarinėjamas tik tas incidentas ar videofilmo apie ėriuką detalės, asociacijos, netgi negyvėlių vaizdavimo visoje meno istorijoje problemos, o apie tai, kad tai buvo puiki paroda, kurioje buvo

eksponuojami vertingi meniniu požiūriu studentų darbai, beveik neužsiminta. Šiaulietis videomenininkas R. Venckus, pasak žurnalisto, teigia: „Kiekviena raiška yra gerbtina. Jei drausime bet kokią provokaciją, uždrausime pačią tiesą. Videomenas visada turėjo tikslą provokuoti. Žiaurumas gyvenime egzistuoja. Jis dažniausiai pasiekia kraštutinę ribą. Tik klausimas – kas po to?“ (*Šiaulų kraštas*, 2006-02-18).

Emilija Budrecka, aprašydama tarptautinį 1997 m. performansų festivalį Vilniuje (*7 meno dienos*, 1997-11-03), teigia: „Dažnai performansai iliustruoja sentencijas ar kitas lakias frazes, mitus, net pasakas: Linas Katinas dalija vinis perfrazuodamas siūlymą „įkalti“, Evaldas Janšas, išsitemęs medumi, apkimba pūkais, jis primena šiaudinį veršelį etc. Šamanistinės pastangos vėl žiūrovą (bent jau mane) nuvilia. Pasigendi autentiškumo ir tikėjimo tuo, kas vyksta. Nuobodus, paviršutiniškas kamufliažinis ritualizmas.“ Gal tokie menotyrininkų pasisakymai ir skatina šiuolaikinius menininkus pasirodyti, atlikti tikrą veiksmą, pralieti tikrą kraują, nors ir tiesmukiškai?

Galima prisiminti dar vieną seną istoriją, nutikusią Šiaulių meniniame gyvenime, kai viena jauna, ekscentriška videomenininkė vienoje dailės galerijoje polietileniame maišelyje užmiršo žmogaus galvą... Ją paskolino jaunas vaikinukas iš morgo. Kaukolės mergaitei prireikė vietinės televizijos laidai „Mirties fenomenas“ kurti. Galva būtų gražinta, laida sukurta, tačiau kažkas pasipasakojo žurnalistams, kad kažkur matė žmogaus galvą. Pasipylė straipsnių lavina – lyg Šiauliuose nei iš šio, nei iš to būtų gimęs koks antikristas, vampyras, žodžiu, monstras. Po savaitės policija gražino galvą į morgą, bylos niekam nekėlė, liko tik nesąmonių gniužulas, kurio galėjo ir visai nebūti, jei žurnalistai būtų protingai sudėję taškus ant „i“. Tačiau šio įvykio viešinimas, matyt, reikalinga žurnalo ar laikraščio tiražo plėtrai. Kodėl tada pigiam menininkui ja pigiai nepasinaudojus?

Idomi filosofo G. Mažeikio straipsnio citata: „Balandžio 18–20 dienomis pasaulis daugiausiai komentavo vienišiaus, nežymią autizmo negalią turėjusio ir dėl to kompleksavusio, negebėjusio socializuotis 32 asmenų žudiko studento Seung-Hui Cho nufilmuotus ir prieš skerdynes į NBC televiziją išsiųstus vaizdus. <...> Taigi balandžio 19-osios rytą radau NBC išviešintas Seung-Hui Cho nuotraukas, manifesto ištraukas, jo atsiųsto videoklipo fragmentus, t. y. buvo išviešintas žudiko manifestas sau ir pasauliui. Visa JAV, Europos, taip pat ir Lietuvos, žiniasklaida ap-

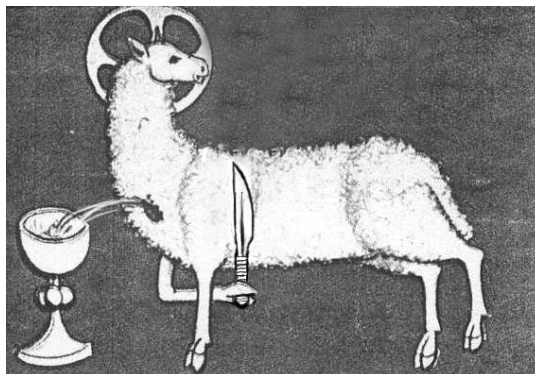
žvelgė arba komentavo šiuos dokumentus, tačiau neaptarė paviešinimo fakto. Mane sudomino būtent šis dokumentų viešinimo veiksmas, nes prieš tai įvykusias žudynes buvo galima vertinti tik kaip baisią tragediją, kai įstatymas, saugumas, bendruomenė negebėjo suvaldyti ginkluoto ir įniršusio psichopato. Paketas, kurį sudarė 43 fotografijos, katalogizuoti videoįrašai bei manifestas, ne tik buvo iš dalies paviešintas, bet ir tapo svarbiausia žinių naujiena daugeliui žiniasklaidos kompanijų ir pirmiausiai NBC, kuriai ir buvo adresuota siunta. Šią informaciją daugybė internetinių informacinių portalų, o vėliau ir praktiškai viso pasaulio žiniasklaida, taip pat trumpam, gal vienai, dviem dienoms pavesdama psichopatą žudiką pop-kultūrine superžvaigžde, prieš kurios ryškumą iškart nublanko aukų tragedija“ (Mažeikis, 2007). Toliau filosofas pažymi, kad šio psichopato dokumentų pateikimo forma buvo kruopščiai surežisuota ir parinkta turint tikslą pasiekti populiarumo. Iš TV ekrano Cho apeliavo į jausmus, kalbėjo su žiūrovais, ko nebegalėjo padaryti nei viena iš jo aukų. Aukos jau nebegalėjo būti išgirstos, o žudikas pasinaudojo viešuma, kaltino visuomenę dėl visų turtingųjų visuomenei būdingų ydų, „taip susikurdamas tarp jaunimo šiuo metu mėgstamo naujojo kairiojo, herojaus, kovotojo aureolė.“ Vertėtų prisiminti, kad Cho buvo psichinis ligonis. G. Mažeikis išskiria keturis visuomenėje naudojamus santykiu su neįgaliaisiais modelius: izoliavimas – prievartinis gydymas klinikose; ignoravimas ir diskriminacija – tebūnie sau kaip nori; panaudojimas linksmybėms – rodymas cirkuose ir televizijos ekranuose; socialinė integracija vykdoma remiantis specialiomis edukacinėmis programomis ir socialinės vadybos bei socialinio darbo įgūdžiais. Savo išvadose filosofas pažymi, kad „vienos laidos (turima galvoje TV laidas) skatina žudynių ikonografiją, kitos stimuliuoja herojišką pilietinį ar socialinį poelgį, tačiau abu tipai neskatina ilgalaikio darbo gebėjimų, socialinės ir kultūrinės integracijos, kuri bent iš dalies gali apsaugoti nuo destruktivaus Cho ir panašių į jį asmenų elgesio“. Filosofas mano, kad susvetimėjimo mažinimas negali vykti tik skatinant kūrybinę saviraišką, būtina visokeriopai stimuliuoti ir socialinį darbą, partnerystę, remti įvairias kaimynines, savanorystės, bendruomenių veiklos rėmimo programas.

G. Mažeikis dažnai mini „spektaklio visuomenės“ sąvoką, kurią išpopuliarino prancūzas Guy Debord, rašytojas, filmų kūrėjas, savo negailingą kritiką demaskavęs popkultūros ir propagandos sąsajas, naujas kapitalo ir eksploatacijos formas, kiekvienos revoliucijos priklausomybę

nuo reprezentacijų. Todėl galbūt simboliška, kad šio rašytojo paskutinė ideologinė-meninė akcija tapo savižudybė. Jis nusišovė Shampot (Prancūzija) kaime, nuosavame name, kur praleido paskutinius savo gyvenimo metus. Tai jis padarė šią sceną, nufilmuodamas kino kamera. Savižudybę jis norėjo paversti epigrafu pirmajai TV laidai apie jį, kuri turėjo vykti 1995 m. sausio 9 d. Šioje laidoje turėjo būti parodytos ištraukos iš daugelio ankstesnių jo darbų, taip pat rašytojas turėjo pristatyti savo paskutinį antitelevizinį kūrinį.

Guy Debord teigia: „Ištisas visuomenių, kuriose viešpatauja modernios gamybos sąlygos, gyvenimas pasireiškia kaip milžiniška spektaklių sankaupa. Tai, kas buvo išgyventa tiesiogiai, pasitraukė į atvaizdavimo sritį“ (Debord, 2006: 40).

Taigi galima teigti, kad žudymas, gyvūnų skerdimas ar smurto pasireiškimai jau tampa priimtina savęs demonstravimo akcija. Norint pasiekti tikslą naudojami, toleruojant žiniasklaidai, naujausi kino ar video meno pasiekimai. „Spektaklio visuomenė“, – teigė savo savižudybę TV laidai įvykdęs garsus prancūzų filosofas, nonkonformistas Guy Debord. Pastaruoju metu šiame „spektaklyje“ dominuoja mirtis ir jos atributai. Tarytum menininkams būtent ši tema tampa aktualiausia. Todėl ir šių laikų visuomenė dažniausiai fiksuoja ne jų gyvenimą ir darbus, o jų mirtį.

A. Uogintas. Ėriukas (2006).

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

Budrecka E., Dimensija O, *7 meno dienos*, 1997 m. lapkričio 3 d.

Debord G., *Spektaklio visuomenė*, Kaunas, 2006.

Januševičius A., Žiaurumo menininkas užsirišo akis, *Šiaulių kraštas*, 2005 m. lapkričio 28 d.

Januševičius A., Žiaurumas meno neatlaikė, *Šiaulių kraštas*, 2006 m. vasario 18 d.

Kinčinaitis V., Interviu su festivalio kuratoriumi, *Šiaulių kraštas*, 2005 m. lapkričio 28 d.

Mažeikis G., Socialinė partnerystė ir spektaklio visuomenės dramos, *Parkas*, 51, 2007.

Žadeikytė R., Dailės galerijoje rasta nupjauta žmogaus galva, *Šiaulių kraštas*, 1995 m. birželio 7 d.

THE ART OF LAMB SLAUGHTER

Arūnas Uogintas

Summary

These are the threatening headings of the articles about the art works or art actions in Lithuania. It is interesting to note that the actions themselves or strange crimes in the described exhibitions were neither threatening nor cruel. Most often that took place under observation by a few viewers, by means of strange one or another artist's initiative and in order to tease or attract the journalists. However, it is possible to claim that the articles in the press, TV interviews about the show which did not take place is a wonderful journalistic advertisement: the documentation to get another sponsorship.

It is possible to understand the success of mass shows held by a famous "bare-ass" photographer Spencer Tunick. By means of his energy, the artist is capable to infect with enthusiasm hundreds of people and to carry the project out till the very end. The participant of such action is proud by himself being in "Adam's costume" captured in the crowd of over one thousand nude people, somewhere in New York street or in Barcelona and after that the photo is exhibited in a prestigious art gallery...

Another example is failed lamb's slaughter by E. Jans in the performance festival this year "Dimension 1" at Vilnius ŠMC (Modern Art Centre). Strange how it is, after the stopping of the action, this author remembered that in Austria in the 60s H. Nich got the permission to slaughter animals during the performances in his country... The conclusion – Jans himself had to take care about that matter. However, it was not very important for him and in the scandalous descriptions of that action in the newspapers we read, that the author is interested only in one theme: that some state officers, "prevented the artist from cutting a lamb's head" ("The artist encroached on a lamb's head". "V. Ž." 25.09.2006.). The aim is achieved – about this what did not occur write all the newspapers...

Videoartist from Šiauliai R. Venckus, according to a journalist, claims, that "Every expression is honoured. If we prohibit any provocation, we may prohibit

the truth itself. Video art always had the aim to provoke. Cruelty exists in life. It usually reaches the utmost. Only the question arises: what will be after that?" (Alvydas Januševičius. "Šiaulių kraštas". 18.02.2006.).

Consider an interesting quotation taken from the article written by philosopher G. Mažeikis: "In the 18–20th of April, the world mostly commented on the views filmed by student Seung-Hui Cho who had a slight autism and was not able to socialize. He had killed 32 people and sent those views to NBC television after the slaughter <...>. The mass communication from the USA, Europe and Lithuania either viewed or commented on those documents, however, they did not go public. I, particularly, got interested in that document missed the fact that the slaughter which had occurred earlier could be considered an awful tragedy, when the law, security and society were not able to control the armed and raging psychopath <...>. Many informational sites on the Internet and later all worldwide mass-communication made that killer-psychopath a pop culture superstar for one or two days; the tragedy of victims vanished at once" (G. Mažeikis. Social partnership in the plays of society performance. PARKAS. No. 51. 2007). The delivery of document about that psychopath was stage-managed and opted with the aim to gain popularity.

Thus, it is possible to state that killing, animal slaughter or violence occurrences are already becoming acceptable self-demonstration action. To achieve the aim, the newest film or video art achievements are tolerated by mass-media. "Performance society", – claimed a famous French philosopher, nonconformist Guy Debord who committed suicide in the TV program. Recently in this "performance" death and its attributes dominate. It looks like this theme is becoming central for the artists. Thus the present-day society mostly records not their lives, works, but their death.